

Др Андреј Мићовић, ванредни професор
Факултета за хотелијерство и туризам
у Врњачкој Бањи, Универзитета у Крагујевцу

УДК: 339:338.46

DOI: 10.46793/UVP21.131M

ТРГОВИНСКЕ УСЛУГЕ*

Резиме

Међу бројним услужним активностима посебно место заузимају трговинске услуге. Оне спадају у групу најзначајнијих нематеријалних и комерцијалних услуга, које се пружају у функцији одвијања робног промета. То је разлог што су ове услуге биле предмет регулација у бројним прописима који су доношени. Приметно је да је наше законодавство тим поводом прошло кроз неколико различитих фаза. У чланку су приказане те фазе кроз праћење различитих опредељења у погледу одређења трговинских услуга, уз сугестију шта би требало у вези са тим у нашим прописима изменити. Оно што повезује трговинске услуге, отклања сумњу да ли нека услуга спада у групу трговинских, то су заједничка правила којима се дефинише оквир за њихово вршење. Зато су у раду та правила груписана и изложена, а на крају је указано на последице које настају у случају повреде тих правила

Кључне речи: трговина, трговинске услуге, пружалац услуга, корисник услуга, последице.

1. Уводне напомене

Трговина је реч која се често користи у свакодневном говору, којом се означава једна од најзначајнијих привредних активности, при чему не постоји јасно изражена сагласност у погледу порекла и њеног садржаја. Када се ради о пореклу, присутна су мишљења да је реч трговина изведена из словенске речи *трџ*, односно из грчке речи *трџос*, што би у преводу

* Рад је написан у оквиру Програма истраживања Факултета за хотелијерство и туризам у Врњачкој Бањи, Универзитета у Крагујевцу за 2021. годину, који се финансира из средстава Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

значило превара.¹ Садржина речи трговина се, у основи, одређује према смислу који је у римском праву имала реч *commercium*, а коришћена је како би се означили правни односи који се успостављају између људи поводом циркулације и дистрибуције добара која могу да се нађу у промету.² Сходно оваквом одређењу у нашој старијој правној теорији се уместо циркулације и дистрибуције говорило да је трговина саобраћајни посао којим се разне сировине или прерађевине другима преносе ради потрошње или даљег препродавања.³ Међутим, присутна су и схватања да се трговина не своди само на циркулацију и дистрибуцију (да то није само саобраћајни посао), да сходно изворном значењу речи *commercium* обухвата и производњу, те да и произвођачи представљају једну врсту трговаца.⁴

Оно поводом чега нема спора, то је да су предмет (објект) трговине роба и услуге у обављању робног промета (тзв. трговинске услуге),⁵ односно, како су говорили поједини аутори, рад који је потребан за вршење трговачких послова.⁶ Трговинске услуге, поред туризма и саобраћаја, спадају у групу најзначајнијих нематеријалних (за разлику од материјалних услуга, из којих настаје неко ново добро, као што су грађевинске или штампарске, ово су тзв. невидљиве услуге – заврше се и нестану) и комерцијалних (профитних) услуга, које се обављају ради стицања профита.⁷

На регулисање трговинских услуга, као и других које се одвијају у различитим секторима друштвеног живота, примењују се бројна правила, која могу да се сврстају у две групе. Једну чине она којима се уређује уговорни однос између пружаоца и корисника услуга, а другу она којима се дефинишу дужности пружаоца услуга према потенцијалним корисницима услуга и услови за обављање услужних активности. Када се ради о другој групи правила, о којима ће бити речи у чланку, за регулисање трговинских услуга посебан значај имају она која су садржана

¹ Видети: <https://sr.wikipedia.org/sr-el/%D0%A2%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B0>

² Barnett, R. E., *Jack Balkin's Interaction Theory of Commerce*, University of Illinois Law Review, 2012(3), стр. 628-631.

³ Гершић, Г., *Енциклопедија права*, Ниш, 1995, стр. 205.

⁴ Cooke, F., *Commerce Clause of the Federal Constitution*, New York, 1908, стр. 8.

⁵ Капор, В., Царић, С., *Уговори робног промета*, Београд, 1969, стр. 20.

⁶ Гершић, Г., *нав. дело*, стр. 206.

⁷ Унковић, М., *Међународна економија*, Београд, 2010, стр. 120.

у Директиви ЕУ 2006/123 о услугама,⁸ односно Предлогу закона о услугама,⁹ као и она која чине део Закона о трговини.¹⁰

Значај који имају трговинске услуге за одвијање робног промета довео је до тога да се већ педесетих година прошлог века донесе посебан пропис о овим услугама. То је разлог што ће у чланку најпре бити дат историјски приказ одредница о томе како су одређиване трговинске услуге. Након тога биће анализирана општа правила којима се дефинишу услови за обављање трговинских услуга и, на крају, биће изложене правне последице које настају услед пропуста у обављању услужних активности.

2. Регулатива и одређења трговинских услуга

Шта су то трговинске услуге? Поводом тог питања, на основу анализе наших прописа, могу да се уоче три приступа, односно три различита решења.

Према првом, одговор на питање шта су трговинске услуге био је дат тако што су оне таксативно набрајане. Тако, у Уредби о привредним организацијама за трговинске услуге¹¹ било је одређено да се трговинском услужном делатношћу у области размене могу бавити следеће привредне организације: трговинске агенције, посредничка предузећа и посреднички бирои, комисиона предузећа и комисионе радње, складишна предузећа (јавна складишта), шпедитерска (отпремничка) предузећа, предузећа за контролу квантитета и квалитета робе, предузећа за заступање иностраних фирми (чл. 1).¹² На основу чл. 1. Закона о промету робе и вршењу трговинских услуга,¹³ наведена Уредба је и даље примењивана као основни закон.

⁸ Сл. лист ЕУ, бр. 376 од 27. децембра 2006. године.

⁹ Предлог закона је усвојен на 202. седници Владе Републике Србије, која је одржана 25. фебруара 2016. године.

¹⁰ Сл. гласник РС, бр. 52/19.

¹¹ Сл. лист ФНРЈ, бр. 6/54, 16/58, 30/61.

¹² У складу са старијом правном доктрином, као и неким старијим законима (трговачки закони Хрватске из 1876. године, пар. 258. и 259. или Босне и Херцеговине из 1883. године, чл. 282. и 283) набројани послови би спадали у тзв. субјективне (релативне) трговачке послове, односно послове које обављају трговци (послови који су квалификовани као трговачки, без обзира на то ко их обавља, сврставани су у категорију тзв објективних (апсолутних) послова. О томе: Стажнички, М., *Предавања из трговачкога права*, Загреб, 1926, стр. 192; Година, Д., *Трговачки закон за Краљевину Југославију*, Београд, 1937, стр. 2.

¹³ Сл. лист СФРЈ, бр. 16/65.

Са доношењем Основног закона о промету робе¹⁴ усваја се другачији приступ: не врши се више таксативно набрајање услуга; међу онима које се набрајају, као пример, наводе се и неке друге услуге, које у ранијим прописима нису помињане; извршена је термилошко промена, тако што се више не говори о трговинским услугама, већ о услугама у промету робе. С тим у вези, у чл. 2. се одређује да су услуге у промету робе: агенцијске услуге,¹⁵ посредничке услуге, заступничке услуге, комисионе услуге, услуге ускладиштења робе, отпремничке услуге, услуге контроле квалитета и квантитета робе, приређивање сајмова, услуге тржнице на велико и друге сличне услуге уобичајене у промету робе. На сличан начин трговинске услуге су одређене и у Закону о трговини.¹⁶ Разлике у односу на претходно донети закон очитују у термину који се користи за означавање услуга (уместо услуга у промету робе користи се термин трговинске услуге) и услуга које се наводе као трговинске (поред оних које су биле наведене у претходно донетом пропису наводе се и нове, као што су берзанске услуге, услуге осигурања робе услуге економске пропаганде, с тим што се више не помињу комисионе услуге) (чл. 6). Исти приступ у погледу одређења трговинских услуга задржан је и у касније донетом Закону о трговини (разликују се у томе што се поново наводе комисионе услуге, а уз њих се, као нова врста трговинских услуга, наводе и услуге промоције),¹⁷ чијим ступањем на снагу претходни закон је престао да важи. У време важења доцније донетог Закона о трговини примењивана су још два закона (Закон о промету робе,¹⁸ чија важност престаје са доношењем Закона о условима за обављање промета робе, вршење услуга у промету робе и инспекцијском надзору¹⁹), у којима су набрајане исте услуге, с тим што се уместо термина трговинске услуге користи термин услуге у промету робе.

Закон о трговини, који је донет 2010. године,²⁰ спада у корпус прописа који подржавају тзв. други приступ при одређењу трговинских услуга, прописа у којима се услуге не наводе таксативно. Оно што издваја овај

¹⁴ Сл. лист СФРЈ, бр. 1/67, 30/68.

¹⁵ Према чл. 35. и 37. у случају агенцијских услуга привредна организација закључује уговоре у име и за рачун комитента, а када се ради о заступничким услугама привредна организација врши промет у име и за рачун комитента, обавља сервисну службу и пружа друге техничке услуге у вези са одржавањем и оправком производа.

¹⁶ Сл. лист СФРЈ, бр. 46/90.

¹⁷ Сл. лист СФРЈ, бр. 32/93, 50/93, 41/94, 29/96, 37/02 – др. закон и Сл. гласник РС, бр. 101/05 – др. закон, 85/05 – др. закон.

¹⁸ Сл. гласник СРС, бр. 18/87, 21/88, 37/88, 6/89, 54/90 и Сл. гласник РС, бр. 6/90, 73/92, 80/92, 45/93, 53/93, 67/93 и 48/94.

¹⁹ Сл. гласник РС, бр. 39/96, 20/97, 46/98.

²⁰ Сл. гласник РС, бр. 53/10, 10/13, 44/18.

закон у односу на претходно донете законе о трговини то је да се у њему уместо општег термина трговинске услуге користи термин услуге у промету робе. Поред тога, уводи се једна суштинска промена. По први пут услуге, које се наводе, деле се у две групе: на функционалне услуге (услуге у непосредној функцији промета робе, а нарочито отпремање, допремање, испорука, складиштење, мерчендајзинг,²¹ сортирање и сл) и на услуге подршке и посредовања (то су нарочито агенцијске, посредничке, комисионе, услуге берзанског посредовања, контрола квалитета и квантитета робе, контрола параметара безбедности пољопривредних и прехранбених производа, осигурање робе, оглашавање, маркетиншко истраживање и сл) (чл. 29).

Са изменама и допунама Закона о трговини из 2013. године у наш правни живот, поводом одређења трговинских услуга, уводи се нов, трећи приступ. То се чини тако што се негира потреба да се трговинске услуге набрајају, па се новина из 2010. године, односно чл. 29. брише. У вези са тим предлагач закона дао је образложење да је та одредба у функцији номенклатуре одређених услуга, али да се у пракси поставило питање односа специјализованих и осталих услуга, па је ради спречавања даљег неразумевања извршено њено брисање.²² Дато образложење тешко да се може прихватити, нарочито ако се има у виду чињеница да је деценијама уназад вршено набрајање трговинских услуга и да у вези са тим није било никаквих спорова. Једино што је могло да изазива недоумице, то је због чега је употребљен термин специјализоване услуге, када се ради о трговинским услугама, које су делом побројане. Ту не може да се постави питање никаквог односа, јер се и на њих и на остале трговинске услуге, које нису обухваћене набрајањем, примењују правила која су садржана у закону. Дакле, проблем термилошке природе могао се једноставно решити брисањем непотребног термина – специјализоване услуге. Осим тога, брисањем наведене одредбе изостао је у потпуности одговор за које се то услуге може рећи да су трговинске (за неке услуге, као што је осигурање робе, која се наводи као трговинска може се поставити питање да ли испуњава услове да се тако квалификују). И тај проблем није решен ни доношењем важећег Закона о трговини²³ из 2019. године у коме је

²¹ Мерчендајзинг је повезан са изразом *merchandise* који у енглеском језику означава робу којом се тргује. У ужем смислу речи означава унапређење продаје, односно подразумева све активности у продајном простору повезане са самом робом, као што је позиционирање и излагање робе, промотивне активности унутар продајног простора и слично. Могло би се рећи да је мерчендајзинг изналагање начина да се привуче пажња купца на неки производ. О томе: *Merchandising - egzotičan izraz ili tajna uspeha*, <http://www.mvmgroup.rs/wp-content/uploads/2011/04/Merchandising-progressive.pdf>.

²² О томе: https://www.srbija.gov.rs/extfile/sr/182546/pz_izmene_dopune_zakona_o_trgovini_041_syr.zip

²³ Сл. гласник РС, бр. 52/19.

задржан исти приступ у погледу навођења трговинских услуга. Напротив, проблем се увећао, јер за разлику од закона о трговини из 1990. и 1993. године, у којима се поред набрајања трговинских услуга, у оквиру општег појма о трговини одређивало да се под трговином подразумева вршење трговинских услуга, у законима из 2013. и 2019. године, не само да нема набрајања, него се ни из општег појма о трговини не може јасно видети које то услуге чине трговину (каже се да је трговина скуп пословних активности у вези са прометом робе, као и пружање услуга са циљем остварења добити).²⁴ С тим у вези, чини се да би било добро, ако је већ одређење да се даље не набрајају трговинске услуге, да се у оквиру општег појма истакне да трговина обухвата поред промета роба и вршење трговинских услуга, како је то чињено у нашим ранијим прописима или да се трговина одреди као делатност куповине и продаје робе и/или пружања услуга у трговини, како је то учињено у Закону о трговини Републике Хрватске.²⁵ Прецизирањем да су предмет трговине трговинске услуге истовремено се одређује да се о таквим услугама може говорити само ако се на њих примењују одговарајући заједнички услови и оквирна правила пружања.

3. Општа (оквирна) правила за пружање трговинских услуга

Правила којима се уређује пружање трговинских услуга могу да се разврстају у три групе. У прву групу спадају начела трговине којима се поставља правни оквир за обављање трговинских услуга, у другу правила којима се дефинишу услови под којима могу да се пружају услуге, а у трећу правила о дужностима које има пружалац услуга према потенцијалним корисницима услуга, ради одржања и унапређења безбедности и квалитета услуга.

Начела трговине. - Оквирна правила за обављање трговинских услуга, која се уз одређене корекције данас примењују, постављена су 2010. године, када је донет тада важећи Закон о трговини. У актуелном Закону о трговини она су исказана у начелима: *слободне трговине* (трговина се обавља слободно; забрањена су ограничења; изузетно могу се привремено увести на начин и под условима прописаним законом - чл. 4), *равноправности и забране дискриминације* (трговци су равноправни и имају једнак правни положај на тржишту; забрањен је сваки облик дискриминације у погледу услова за обављање трговине или нарушавања

²⁴ Видети: чл. 3. Закона о трговини из 2010. године и чл. 10. Закона о трговини из 2019. године.

²⁵ Видети: чл. 3. Закона о трговини Републике Хрватске (Народне новине, бр. 87/08, 96/08, 116/08, 76/09, 114/11, 68/13, 30/14, 32/19, 98/19, 32/20).

равноправности трговаца на тржишту - чл. 5), *јединства тржишта* (тржиште Републике Србије је јединствено и целовито - чл. 6), *поштења* (трговци у тржишној утакмици поступају поштено, на начин који није усмерен на проузроковање штете другим трговцима, односно купцима, као и јавном интересу, а у складу са пословним моралом и добрим пословним обичајима - чл. 7), *стабилности и снабдевености* (Република Србија обезбеђује услове за одржавање стабилности и снабдевености тржишта, нарочито у погледу робе/услуга од егзистенцијалног значаја за становништво; забрањено је учесницима на тржишту предузимање радњи којима се изазива нестабилност и поремећај у снабдевености тржишта - чл. 8), *сразмерности* (државни органи и организације које су законом и другим прописима овлашћени да доносе акте или предузимају радње ограничења трговине, као и у пословима надзора, дужни су да у погледу обима, начина, услова и трајања тих ограничења, односно обављања надзора, поступају сразмерно разлозима за ограничење - чл. 9).

Историјски посматрано, нека од напред наведених начела помињу се и у неким од наших ранијих прописа (којима је регулисан промет роба и услуга), с том разликом што се тада није говорило о начелима, већ о основним или општим законским одредбама, и што су таква правила, у принципу, била исказана у једној или две одредбе.²⁶ Тако, у Основном закону о промету робе из 1967. године, у чл. 3. помињу се начело слободне трговине и равноправности, а у чл. 5. начело поштења, тако што се одређује да се промет услуга врши у складу са добрим пословним обичајима, начелима пословног морала и лојалне утакмице. У Закону о промету робе из 1987. године, помиње се начело поштења (промет услуга врши се у складу са добрим пословним обичајима и начелима морала социјалистичког самоуправног друштва – чл. 1) и начело равноправности (привредни субјекти врше промет услуга под једнаким условима – чл. 2). У Закону о условима за обављање промета робе говори се о начелу поштења (чл. 2). Закони о трговини из 1990. (чл. 2) и 1993. године (чл. 3) садржали су једну одредницу којом су у суштини била обухваћена сва

²⁶ Осим наведених разлика, све до седамдесетих година прошлог века, сагласно административном начину управљања привредом, приметна је још једна разлика у односу на данашња решења: слобода приступа и пружања услуга била је у одређеној мери ограничена тако што је за пуноважност одлука о појединим организационим питањима или о предузимању одређених послова било неопходно да се добије одобрење надлежног државног органа (видети чл. 5, 18, 19а. Уредбе о привредним организацијама за трговинске услуге) или тако што су надлежни органи друштвено-политичких заједница прописивали услове за вршење услуга (видети чл. 3. ст. 3. Основног закона о промету робе из 1967. године).

начела, која се данас наводе, осим начела сразмерности и начела стабилности и снабдевености.²⁷

У циљу стварања услова за слободан промет роба и вршење услуга и у Закону о облигационим односима,²⁸ све до 1993. године, била су инкорпорисана нека од трговинских начела, иако, како је истицано у коментарима, она не улазе у сферу регулисања облигационих односа.²⁹ Тако, у склопу обавезе према грађанима као потрошачима и корисницима услуга (чл. 8), било је одређено да су привредни субјекти дужни да обезбеђују редовно и квалитетно задовољавање потреба грађана, што би делимично могло да одговара данашњем начелу снабдевености. Или, у чл. 9 (понашање на тржишту) било је одређено да су привредни субјекти дужни да поступају у складу са начелом јединства југословенског тржишта, да не ремете стабилност тржишта и да не наносе штету другим учесницима на тржишту, потрошачима и друштвеној заједници као целини (овим правилом су у одређеној мери била обухваћена данашња начела јединства тржишта, поштења и стабилности).

Са усвајањем Закона о услугама, биће створени услови за ефикасно остваривање слободе приступа и прекограничног пружања услуга³⁰ (заједно чине слободу кретања услуга и основ за либерализацију тржишта услуга у Републици Србији и њено интегрисање у јединствено тржиште ЕУ), због чега ће нека од наведених начела изгубити на значају или ће бити потребно да се редефинишу. При томе, када се ради о начелу сразмерности и начелу стабилности и снабдевености, због начина како су дефинисана,³¹ тешко да се може говорити о некаквим начелима трговине, због чега се може поставити питање оправданости њиховог постојања. Ово зато што се са њима, у основи, уређује положај и овлашћења државе,

²⁷ Примера ради, у чл. 3. Закона о трговини било је одређено да се трговац бави трговином слободно и под једнаким условима на јединственом тржишту, у складу са добрим пословним обичајима и пословним моралом, начелима лојалне конкуренције и начин којим се не наноси штета купцу, односно потрошачу.

²⁸ Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, Сл. лист СРЈ, бр. 31/93, Сл. лист СЦГ, бр. 1/2003 – Уставна повеља и Сл. гласник РС, бр. 18/2020.

²⁹ *Коментар Закона о облигационим односима*, редактори: проф. др Слободан Перовић и проф. др Драгољуб Стојановић, књига прва, Горњи Милановац - Крагујевац, 1980, стр. 96.

³⁰ О томе: Мићовић, М., *Слобода приступа и пружања услуга*, Зборник радова: Право и услуге, Крагујевац, 2012, стр. 15 – 21.

³¹ Супротно решењима из Закона о облигационим односима и Закона о трговини из 2010. године, када је било одређено да су трговци дужни да обезбеде услове за стабилност и снабдевеност тржишта, сада се прописује да Република Србија обезбеђује услове за одржавање стабилности и снабдевености тржишта. Овакво решење не само да је супротно у односу на ранија, него подсећа на она из периода административног управљања привредом.

односно надлежних државних органа везано за функционисање трговине и тржишта, а не положај и понашање трговаца.

Међу поменутиим начелима посебно место заузима начело поштења. За разлику од других којима се дефинише положај трговаца, овим начелом се постављају границе за радње које могу да предузимају трговци. Наиме, из слободе обављања привредних активности за трговце не настаје право да користе средства која нису уобичајена у пословном животу, уз помоћ којих се заснивају нелојални тржишни односи, злоупотребљава привредна надмоћ³² или изазивају поремећаји на тржишту. У нашим ранијим законима о трговини заузиман је став да се у таквим случајевима ради о радњама којима се нарушава конкуренција.³³ Према важећем Закону о трговини, недопуштене радње се више не групишу као радње нарушавања конкуренције, већ се прописује да се ради заштите тржишта забрањују радње непоштене тржишне утакмице³⁴ и недозвољене³⁵ шпекулације,³⁶ као и пирамидална трговина.³⁷

Услови за пружање трговинских услуга. - Када се ради о условима за пружање услуга приметно је настојање да се захтеви у том погледу што је могуће више ограниче и прилагоде савременим условима пословања.

На првом месту, за пружање услуга потребно је да буду испуњени минимални технички услови, које ближе прописује Влада, а односе се на простор, опрему и уређаје (чл. 26) и то када се ради о трговини на продајном месту (трговина у продајном објекту, трговина у преносивим продајним објектима – киоск, тезга, аутомат и трговина са покретних

³² Вереш, И., *Право конкуренције или право понашања на тржишту*, Правни живот, бр. 5/82, стр. 628.

³³ Према Закону о трговини из 1993. године нарушавањем конкуренције сматрају се акти и радње монополистичког понашања, нелојалне конкуренције, шпекулације и ограничавања јединственог тржишта (чл. 11).

³⁴ Непоштена тржишна утакмица (нелојална конкуренција) је радња трговца или пружаоца услуге усмерена против другог трговца, пружаоца услуге, односно конкурента, којом се крше кодекси пословног морала и добри пословни обичаји и којом се проузрокује или може проузроковати штета другом трговцу, односно пружаоцу услуге (чл. 41).

³⁵ Чини се да је одређење „недозвољене“, које се пре 2010. године није користило, непотребно, јер су шпекулације подведене под одељак о заштити тржишта, па је више него јасно да се ради о недозвољеним шпекулацијама.

³⁶ Забрањене су радње трговца којима је циљ, односно последица значајан поремећај на тржишту, као и спречавање или отежавање спровођења прописаног ограничења обављања трговине, а нарочито прикривањем одређене робе, ограничавањем или обустављањем њене продаје, закључивањем привидних уговора о продаји одређене робе којима се битно мења понуда или тражња и ниво цена на тржишту (чл. 42).

³⁷ Пирамидална трговина представља трговину којом се купцима омогућава куповина робе или услуге искључиво од лица укључених у ланац или мрежу препродаје робе или услуга (чланови мреже) (чл. 43).

средстава и опреме). Трговина на продајном месту не обухвата електронску трговину, па се ни обавеза испуњавања минималних техничких услова не односи на онлајн продају. Посебни услови у погледу опреме и потрошног материјала за обављање услужне делатности могу да се пропишу само ако су неопходни за заштиту јавног здравља, односно за спровођење и унапређење безбедности и здравља на раду (чл. 14. ст. 3. Предлога закона о услугама).

Поред техничких услова, на продајном месту пружалац услуге је дужан да видно истакне пословно име, матични број, адресу седишта, радно време, адресу продајног објекта, а уколико је пружалац услуге физичко лице, дужан је да видно истакне име и презиме, адресу и број из одговарајућег регистра (чл. 32. и 33). Такође, пружалац је дужан да на јасан, јасан, несумњив, лако уочљив и читљив начин истакне јединичну цену услуге (нпр. према сату, километру, киловат сату). О оствареном промету пружалац услуга је дужан да води евиденцију, као и да обезбеди доступност те евиденције.

Поред наведеног, све до 2013. године, пружаоци услуга су имали обавезу и да задовоље минималне услове у погледу запослених, везано за њихову стручност и радну оспособљеност. У циљу подстицања привредне иницијативе, кроз отклањање административних баријера и смањење трошкова пословања, услов стручности се више не поставља.³⁸

Правила о дужностима пружаоца услуга. – Ради се о правилима која су садржана у Директиви ЕУ 2006/123 и која ће бити део нашег Закона о услугама, када буде усвојен, а примењиваће се и на трговинске услуге.³⁹ У суштини она би могла да се сврстају у групу о условима за пружање услуга, али су издвојена у посебну групу зато што до њихове примене тек треба да дође.

У Директиви ЕУ 2006/123 (чл. 22. и 23), односно Предлогу закона о услугама (чл. 21 -24) регулишу се две такве дужности: предуговорно информисање и осигурање од одговорности.

Поводом информисања одређено је да је у циљу одржавања и унапређења безбедности и квалитета услуга, пружалац услуге дужан да кориснику пружи основне, допунске и остале информације, које су одређене у различитим секторским директивама. У основне информације спадају оне које се тичу даваоца услуге, општих услова пословања, саме

³⁸ Видети образложење за измене и допуне Закона о трговини: http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/predlozi_zakona/4597-12Lat.pdf.

³⁹ Поред трговинских услуга, Директива се примењује и на обављање регулисаних професија (правни и порески саветници, архитекте, инжењери), на грађевинске услуге, на услуге повезане са пословањем (одржавање саветовања и других догађаја), туризам, услуге рекреације. О томе: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hr/LSU/?uri=CELEX:32006L0123>

услуге (цена, основна обележја услуге, ако нису очигледна, опасна својства услуге), правних средстава (могућност вансудског решавања спора, постојање осигурања или другог облика обезбеђења који корисника штити од услужних ризика). У допунске информације, које давалац услуге саопштава на захтев заинтересованог лица, сврставају се информације које се тичу метода обрачуна цене, у случају када цена није обрачуната унапред, оне о кодексу понашања, кога је дужан да се придржава давалац услуге, о адреси на којој је могуће да се неко електронским путем упозна са садржином кодекса.

Према сопственом избору, пружалац услуге извршава обавезу информисања на један од следећих начина: стављањем на располагање кориснику услуге података на месту закључења уговора, односно на месту пружања услуге ако се уговор не закључује у писаној форми, тако да му буду лако доступни; предајом кориснику услуге информационог материјала који садржи детаљан опис понуђене услуге; достављањем кориснику услуге електронске адресе на којој су лако доступни сви подаци.

Пружалац услуге је дужан да информације саопшти, стави на увид или достави заинтересованим лицима на јасан и недвосмислен начин, правовремено пре закључења уговора или, ако се не склапа уговор у писменој форми, пре пружања услуге.

Када се ради о услугама које представљају директну и посебну опасност за здравље или сигурност корисника услуге или трећег лица (опасност је такве природе да може да изазове смрт или озбиљне телесне повреде), или ризик за финансијску сигурност корисника услуге (опасност је такве природе да може да изазове значајан новчани губитак или пад вредности имовине корисника услуге), пружалац услуге, поред обавезе информисања корисника о опасним својствима услуге (ризик),⁴⁰ дужан је да корисника заштити путем осигурања од професионалне одговорности или на неки други начин (јемство) који би био довољан за покриће таквог ризика. Влада утврђује листу услуга које се сматрају опасним, поводом којих пружалац има обавезу да закључи уговор о обавезном осигурању од одговорности.⁴¹

⁴⁰ Ризик је опасност настанка одговорности за штету проузроковану вршењем услуге. О томе: Шулејић, П., *Осигурање од одговорности давалаца услуга*, Зборник радова: Осигурање у процесу придруживања СРЦГ Европској унији, Палић, 2006, стр. 87.

⁴¹ Обавезно осигурање се уводи онда када се процени да је неки ризик до те мере опасан у погледу обима и домашаја проузроковања штета, да се не може оставити доброј вољи осигураника да обезбеди заштиту путем осигурања, већ се прописује обавеза покрића тих ризика закључивањем уговора о осигурању. Осигурањем се штите трећа лица, а осигураник може себе да заштити путем добровољног осигурања. О овоме: Шулејић, П., *нав. чланак*, стр. 91.

4. Последице због кршења правила о пружању трговинских услуга

Услед кршења правила о пружању трговинских услуга могу да настану административно-правне, казнено-правне и грађанско-правне последице. Административне и казнене последице су првенствено у функцији заштите јавних интереса, а грађанске у функцији заштите приватних интереса.

Административно-правне последице настају уколико у вршењу инспекцијског надзора,⁴² због утврђених неправилности, тржишни инспектор изрекне неку од мера које су предвиђене у чл. 52. Закона о трговини (превентивне мере, отклањање утврђене неправилности, привремену забрану вршења одређене услуге, привремено затварање продајног објекта).

Казнено-правне последице (чл. 67 – 70. Закона о трговини) се углавном испољавају у облику новчаних казни, које се могу изрећи (правном лицу, предузетнику, физичком или одговорном лицу у правном лицу) на основу спроведеног прекршајног поступка или издатог прекршајног налога, ако се утврди да је пружалац услуге учинио одређени прекршај (не води евиденцију, нема истакнуте податке о продајном објекту, није истакао радно време, није истакао цену, поступа супротно мери забране пружања одређене услуге или мери привременог затварања продајног објекта). Уз прекршајну казну може да се изрекне правном лицу и заштитна мера временске забране обављања делатности и објављивања пресуде, а одговорном лицу заштитна мера временске забране да врши одређене послове.

Грађанско-правне последице наступају ако се по спроведеном парничном поступку утврди основаност тужбеног захтева⁴³ пружаоца услуге који трпи штету због радње непоштене тржишне утакмице (чл. 41. ст. 2 - 9. Закона о трговини).

Непоштена тржишна утакмица је забрањена. Тужбом због непоштене тржишне утакмице (може се поднети у року од шест месеци од сазнања за штету и штетника, а најкасније у року од три године од окончања радње) може да се захтева утврђивање радње непоштене тржишне утакмице, забрана њеног даљег вршења, отклањање насталих последица, као и накнада штете.

⁴² Инспекцијски надзор представља основни облик управног надзора, чији су вршиоци искључиво органи државне управе. О томе: Бачанин, Н., *Инспекцијски надзор као посебан облик институционалне заштите потрошача*, Зборник радова: *Od caveat emptor do caveat venditor*, Крагујевац, 2009, стр. 450.

⁴³ Ради се о кондемпнаторној тужби којом се од суда захтева обавезивање туженог на чинидбу. О томе: Варга, С., *Право конкуренције*, Нови Сад, 2007, стр. 208 – 216.

Оштећени пружалац услуге (конкурент) има право на накнаду материјалне штете, као и нематеријалне штете⁴⁴ због повреде пословног угледа.⁴⁵ Суд ће досудити правичну новчану накнаду нематеријалне штете (под условом да се тиме не погодује тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом), ако нађе да околности случаја то оправдавају, а нарочито значај, трајање и интензитет повреде, ефекат повреде на пословање тужиоца, значај повређеног добра и циљ коме служи та накнада. Суд може да наложи да се пресуда којом се усваја тужбени захтев објави, у службеним новинама, на трошак штетника.

Поред наведеног, ако пружалац услуге не испуни обавезу о предуговорном информисању, корисник услуге може да захтева поништење уговора. Право да се захтева поништење уговора престаје истеком једне године од дана његовог закључења (чл. 21. ст. 4. Предлога закона о услугама). У теорији је постављено питање да ли због неиспуњења обавезе информисања могу да настану одређене последице и ако уговор није закључен. У вези са тим присутан је став према коме лице које не изврши обавезу или је не заврши у складу са законом, може да одговара за штету, коју трпи друго лице, због тога што се понашало супротно начелу савесности и поштења.⁴⁶

5. Закључак

Међу бројним прописима који су донети у прошлом и овом веку, којима се регулише промет, односно трговина, када се ради о услугама приметно је да су у нашем законодавству изражена три различита приступа. Најпре су трговинске услуге таксативно навођене, затим је то чињено само примера ради, па су се одреднице о услугама завршавале са констатацијом: и друге сличне услуге уобичајене у трговини (промету). Од 2013. године одустало се од било каквог набрајања, па, чак, и од навођења да се ради о трговинским или прометним услугама (говори се само о услугама), тако да остаје да претпостављамо да су законом обухваћене само услуге које се пружају у трговини. Дакле, може се рећи да наше прописе карактерише одсуство стандардизованог приступа у погледу одређења трговинских услуга, али и што

⁴⁴ Могућност накнаде нематеријалне штете, као новина којом се значајно унапређује правна заштита од нелојалне утакмице, уведена је у наш правни поредак са усвајањем измена и допуна Закона о трговини 2013. године.

⁴⁵ Накнада штете може да се изврши натурално или у новцу, с тим што за штету штетник одговара по основу субјективне одговорности. О томе: Варга, С., *нав. дело*, стр. 214.

⁴⁶ О томе: Дабовић Анастасовска, Ј., Гавриловић, Н., *Дужност предуговорног информисања код уговора о услугама у европском уговорном праву: циљеви и правне санкције*, Зборник радова: Услуге и услужна правила, Крагујевац, 2016, стр. 62; Париводић, М., *Дужност информисања приликом закључења уговора о франшизингу*, Правни живот, бр. 11/02, стр. 526.

се тиче термина који се користе за означавање тих услуга, због чега могу да настану одређени спорови и неспоразуми (промет има шире значење од трговине, па када се каже услуге уобичајене у промету, то не значи да се оне пружају у вези са робом). Како би се избегли могући неспоразуми, приликом будућих измена прописа о трговини требало би у оквиру општег појма указати да трговина обухвата и пружање трговинских услуга, и, ако се одустаје од таксативног набрајања тих услуга, прописати да су то оне услуге које се пружају у складу са оквирним правилима и условима који су дефинисани трговинским законом. Тиме ће се избећи да се под трговинске услуге подводе и оне (на пример, осигурање робе) које, чини се, не испуњавају услове да се могу тако квалификовати.

Када се ради о делу начелних правила, потребно је да се она измене тако што ће се уместо државе и државних органа прописати да трговци имају одговарајуће дужности (начело стабилности и снабдевености) или да им се нађе неко друго место у оквиру закона (начело сразмерности).

*Andrej Mićović, Ph.D., Associate Professor
at the Faculty of Hotel Management and Tourism
in Vrnjaska Banja, University of Kragujevac*

TRADE SERVICES

Summary

Among the numerous service activities, trade services are particularly important. They belong to the group of the most important intangible and commercial services, which are provided in the function of exchange of goods. Due to their importance, trade services are subject to regulation in a number of legal acts that have been adopted so far. It can be noticed that Serbian legislation has gone through several different stages in this regard. The author provides an overview of these stages through the chronological analysis of different legislative wording of trade services and at the same time identifies the room for improvement of the current legislative framework with a particular suggestions de lege ferenda. In order to undoubtedly determine legal scope of trade services, one should keep in mind common rules setting the framework for their performance. Accordingly, these rules are classified and presented in the paper, including the consequences that arise in case of violation of these rules.

Key words: *trade, trade services, service provider, customer service, consequences.*

Литература

- Бачанин, Н., *Инспекцијски надзор као посебан облик институционалне заштите потрошача*, Зборник радова: Од caveat emptor до caveat venditor, Крагујевац, 2009.
- Barnett, R. E., *Jack Balkin's Interaction Theory of Commerce*, University of Illinois Law Review, 2012(3).
- Варга, С., *Право конкуренције*, Нови Сад, 2007.
- Вереш, И., *Право конкуренције или право понашања на тржишту*, Правни живот, бр. 5/82.
- Гершић, Г., *Енциклопедија права*, Ниш, 1995.
- Година, Д., *Трговачки закон за Краљевину Југославију*, Београд, 1937.
- Дабовић Анастасовска, Ј., Гавриловић, Н., *Дужност предуговорног информисања код уговора о услугама у европском уговорном праву: циљеви и правне санкције*, Зборник: Услуге и услужна правила, Крагујевац, 2016.
- Капор, В., Царић, С., *Уговори робног промета*, Београд, 1969.
- Коментар Закона о облигационим односима*, редактори: проф. др Слободан Перовић и проф. др Драгољуб Стојановић, књига прва, Горњи Милановац - Крагујевац, 1980.
- Скоке, Ф., *Commerce Clause of the Federal Constitution*, New York, 1908.
- Мићовић, М., *Слобода приступа и пружања услуга*, Зборник радова: Право и услуге, Крагујевац, 2012.
- Париводић, М., *Дужност информисања приликом закључења уговора о франшизингу*, Правни живот, бр. 11/02.
- Стажнички, М., *Предавања из трговачкога права*, Загреб, 1926.
- Унковић, М., *Међународна економија*, Београд, 2010.
- Шулејић, П., *Осигурање од одговорности давалаца услуга*, Зборник радова: Осигурање у процесу придруживања СРЦГ Европској унији, Палић, 2006.

[https://sr.wikipedia.org/sr-](https://sr.wikipedia.org/sr-el/%D0%A2%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B0)

[el/%D0%A2%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B0](http://www.mvmgroup.rs/wp-content/uploads/2011/04/Merchandising-progressive.pdf)

[http://www.mvmgroup.rs/wp-content/uploads/2011/04/Merchandising-progressive.pdf.](http://www.mvmgroup.rs/wp-content/uploads/2011/04/Merchandising-progressive.pdf)

https://www.srbija.gov.rs/extfile/sr/182546/pz_izmene_dopune_zakona_o_trgovini041_cyr.zip

Правни извори

Предлог закона о услугама

Закон о трговини, Сл. гласник РС, бр. 52/19.

Закон о промету робе и вршењу трговинских услуга, Сл. лист СФРЈ, бр. 16/65.

Основни закон о промету робе, Сл. лист СФРЈ, бр. 1/67, 30/68.

Закон о трговини, Сл. лист СФРЈ, бр. 46/90.

Закон о трговини, Сл. лист СФРЈ, бр. 32/93, 50/93, 41/94, 29/96, 37/02 – др. закон и Сл. гласник РС, бр. 101/05 – др. закон, 85/05 – др. закон.

Закон о трговини, Сл. гласник РС, бр. 53/10, 10/13, 44/18.

Закон о трговини, Сл. гласник РС, бр. 52/19.

Закон о промету робе, Сл. гласник РС, бр. 18/87, 21/88, 37/88, 6/89, 54/90 и Сл. гласник РС, бр. 6/90, 73/92, 80/92, 45/93, 53/93, 67/93 и 48/94.

Закон о условима за обављање промета робе, вршење услуга у промету робе и инспекцијском надзору, Сл. гласник РС, бр. 39/96, 20/97, 46/98.

Закон о облигационим односима, Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, Сл. лист СРЈ, бр. 31/93, Сл. лист СЦГ, бр. 1/2003 – Уставна повеља и Сл. гласник РС, бр. 18/2020.

Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, Сл. лист СРЈ, бр. 31/93, Сл. лист СЦГ, бр. 1/2003 – Уставна повеља и Сл. гласник РС, бр. 18/2020.

Уредба о привредним организацијама за трговинске услуге, Сл. лист ФНРЈ, бр. 6/54, 16/58, 30/61.

Закон о трговини Републике Хрватске, Народне новине, бр. 87/08, 96/08, 116/08, 76/09, 114/11, 68/13, 30/14, 32/19, 98/19, 32/20.

Директива ЕУ 2006/123, Сл. лист ЕУ, бр. 376 од 27. децембра 2006. године.